

Työelämä- osaaminen kehittyy vapaaehtois- toiminnassa

Eija Raatikainen

KT, lehtori

Metropolia Ammattikorkeakoulu

eija.raatikainen@metropolia.fi

Tiivistelmä

Tässä puheenvuorossa kuvataan vapaaehtoistoiminnasta oppimisen pedagoginen malli, joka on luotu osana Euroopan Sosiaalirahaston rahoittamaa KAMU-hanketta (2013–2014). Mallia sovelletaan Metropolia ammattikorkeakoulun sosionomien koulutuksessa ja se perustuu Service Learning -ajatteluun. KAMU-hankkeessa Metropolian sosionomiopiskelijat ja Keskuspuiston maahanmuuttajataustaiset opiskelijat toimivat toistensa KAMU-pareina noin vuoden ajan. Hanke tarjosi tukea maahanmuuttajanuorten kotoutumiseen ja sosionomiopiskelijoiden ammatillisuuden kehittymiseen. Tässä kirjoituksessa esitellään vapaaehtoistoiminnasta oppimisen malli vaihtoehtoisena työssäoppimisen muotona. Parhaimmillaan mallia voidaan soveltaa alasta ja tutkinnosta riippumatta.

Avainsanat: *työstä oppiminen, vapaaehtoistoiminnasta oppimisen malli ja Service Learning.*

Johdanto

Suomalaisen työelämän kehittämiskohteeksi on esitetty eri alojen ja työpaikkojen rajat ylittävän työn ja verkottumisen monipuolinen edistäminen (Työelämän kehittämisstrategia vuoteen 2020, 8). Yhdeksi keskeisimmistä tulevaisuuden työelämäosaamisen taidoksi puolestaan on nimetty työntekijän sosiaalinen älykkyys (*social intelligence*) (Institute for the Future for University of Phoenix Research institute 2015). Myös monikulttuurisuus, mielikuvitus ja kriittinen ajattelu tulevat olemaan tulevaisuudessa tarvittavia taitoja (Brunila 2015). Seifer ja Connors (2007) ovat osoittaneet, että vapaaehtoistoiminnan yhdistämisellä opintoihin on merkitystä opiskelijoiden sitoutumiseen ja motivaatioon. Tarkemmin sanoen, vapaaehtoistoiminnasta oppimisen on todettu tukevan opiskelijan empatiakyvyn ja kokonaisvaltaisen eettisen osaamisen kehittymistä. Myös opiskelijan kulttuurisensitiivisyyden ja minäpystyvyyden lisääntyminen sekä vastuullisuuden paraneminen on tuotu esille (Warren 2012). Edellisten lisäksi yksilön metataidot, kuten verkostoitumistaidot, kommunikaatio- ja ryhmätyötaidot sekä elämänhallintataidot tulevat haastetuiksi vapaaehtoistoiminnan moninaisella kentällä. Erityisesti kommunikaatiotaidot on jäsennettävissä yhdeksi työelämävalmiuden keskeisimmäksi osaksi (Niinistö-Sivuranta 2013).

Vapaaehtoistoiminnan hyödyt ovat merkittäviä niin vapaaehtoistoiminnan järjestöille kuin oppilaitoksillekin. Vapaaehtoistoiminnan järjestöt saavat toiminnan avulla lisää toimijoita ja palautetta toiminnastaan. Tämä avaa heille uusia näkökulmia toimintansa kehittä-

miseen. Oppilaitokset hyötyvät opiskelijoiden vapaaehtoistoiminnasta saadessaan ajankohtaista tietoa vapaaehtoistyöntekijän osaamisen edellytyksistä ja osaamisen huomioimisesta koulutuksessa. Yksin toimiessaan oppilaitos ei voi edistää niin syvällistä osaamisen syntymistä, jota todellinen arkielämä ja asiakkaiden kanssa tehtävä työ tarjoavat. (Ma, Chiu, Dinh & Tang 2010.) Vapaaehtoistoiminnasta oppiminen voidaan jäsentää työkokemuksesta 'oppimisen yhdistäväksi' -malliksi (Guile & Griffiths 2001, 2004), jossa perusolettamus oppimisesta perustuu monimuotoisissa ja -tasoisissa työtehtävissä kehittymiseen. Toisaalta vapaaehtoistoiminta voidaan tuoda aikaisempaa joustavammin osaksi ammattikorkeakouluopintoja, esimerkiksi opinnollistamisen keinoin (Aaltonen, Moisio & Mäki 2015; Verkkovirta hanke 2015–2017;). Opinnollistaminen on mahdollisuus joustavoittaa osaamisen tunnistamista.

Service Learning vapaaehtoistoiminnasta oppimisen mallin lähtökohtana

Metropolia Ammattikorkeakoulussa toteutettiin Euroopan Sosiaalirahaston (2013–2014) rahoittama KAMU-hanke (Kaveriohjausta maahanmuuttajille, www.metropolia.kamu.fi). Hankkeen tavoitteena oli kehittää Service Learning -mallin pohjalta yhteistyötä pääkaupunkiseudulla sijaitsevan Metropolia Ammattikorkeakoulun sosiaalialan tutkinnon, Keskuspuiston ammattiopiston sekä Kalliolan settlementin välille. Hankkeessa luodun vapaaehtoistoiminnasta oppimisen malli jäsenyi osaksi sosionomiopiskelijoiden vapaaehtoistoiminnan harjoittelua (5 op). Sosionomien työssäoppimisen vahvojen perinteiden vuoksi oli hankkeessa

mielekästä lähteä laajentamaan työssäoppimisen kenttää toimimalla yhteistyössä järjestöjen kanssa. Virtasen (2014) mukaan sosiaali- ja terveystalat ovatkin edenneet jo verrattain pitkälle työssäoppimisen käytännöissä ja prosesseissa. Vapaaehtoistoiminnan kenttä tarjosi uuden ja ajankohtaisen työssäoppimisen kontekstin.

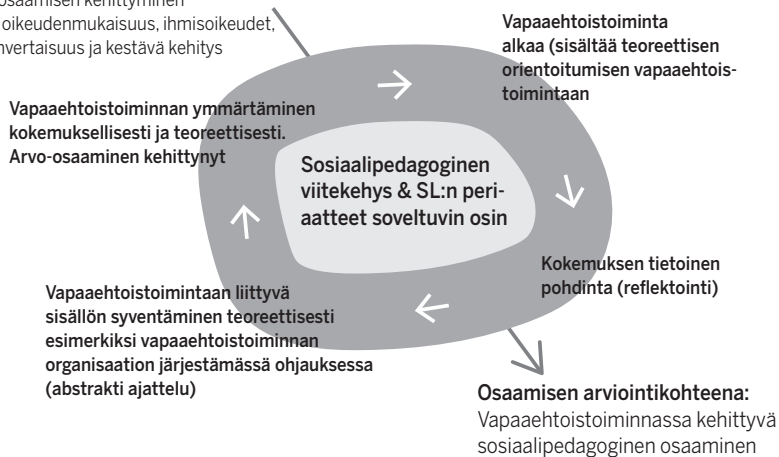
Hankkeessa kehitetyt vapaaehtoistoiminnasta oppimisen mallin pedagogisena lähtökohdana oli Service-Learning ja sen soveltaminen suomalaisessa korkeakoulukontekstissa. Tavoitteena oli käytännön harjoittelun kehittämisen lisäksi opintojen eli vapaaehtoistoiminnan pedagoginen edelleen kehittäminen (Manninen 2015; Manninen & Raatikainen 2014; Raatikainen 2013). Service Learning voidaan määritellä opetus- ja oppimisstrategiaksi, jossa vapaaehtoistoiminta ja sen systemaattinen reflektointi tuottavat uutta oppimista (Seifer & Connors 2007). Monessa ulkomaalaisessa oppilaitoksessa vapaaehtoistoiminta on jo vakiintunut osaksi opiskelijoiden opinto-

ja. Service Learningin lähtökohdat ovat John Deweyn ajatuksessa kokemuksesta oppimisesta, vaikka sen arvoperustana ja historiallisena taustana onkin kriittinen pedagogiikka, feministinen pedagogiikka ja 1960-luvun yhdysvaltalaisen yhteiskunnan ”hyvän tekeminen” kansakunnan parhaaksi. Metropoliassa luodun vapaaehtoistoiminnasta oppimisen mallin taustalla taas on sosiaalipedagoginen ajattelu ja yhteistoiminnallinen pedagogiikka (Manninen & Raatikainen 2014).

Hankkeessa luotu vapaaehtoistoiminnasta oppimisen malli jäsenyi Service Learningia paremmin suomalaiseen yhteiskuntaan, koska se ei tähtää palveluiden luomiseen tai aktiiviseen opetussuunnitelmien kehittämiseen. Sosionomin opetussuunnitelman taustalla olevat tavoitteet ja sisällöt eivät soveltuneet Service Learning tavoitteisiin, joten sitä piti soveltaa paremmin suomalaiseen yhteiskuntaan soveltuvaksi. Hankkeessa lähestymistapojen erot haastoivat näiden kahden (Service Learning ja Sosiaalipedagogiikka) lähtökohdan yhteensovittamisen.

Lähtökohdana vapaaehtoistoiminnasta oppimiselle:

- Sosiaalipedagoginen lähestymistapa
- Keskeisenä osaamistavoitteena opiskelijan tietoisien arvo-osaamisen kehittyminen (OPS oikeudenmukaisuus, ihmisoikeudet, yhdenvertaisuus ja kestävä kehitys)

Kuvio 1. Vapaaehtoistoiminnasta oppimisen pedagoginen malli (Manninen & Raatikainen 2014, 11).

KAMU-hankkeessa kehitetty vapaaehtoistoiminnasta oppimisen malli on teoriapohjainen tulkinta ja käytännön toteutus työssäoppimista. Kyseessä on vapaaehtoistoiminnan harjoittelun jäsennetty **oppimisprosessin kuvaus**. Harjoittelu perustuu kokemuksista oppimiseen ja näiden kokemusten käsitteellistämiseen (vrt. Kolb 1984). Reflektion avulla oma kokemus muuttuu tiedoksi ja uudenlaiseksi toiminnaksi – osaamiseksi. Oppimisprosessissa yhdistyvät hiljainen tieto, eksplisiittinen tieto, tavoitteellinen tieto ja tiedostaminen (Nissilä & Paaso 2012). Vapaaehtoistoiminnan harjoittelun keskeisenä tavoitteena on vahvistaa sosionomiopiskelijan ymmärrystä oikeudenmukaisuudesta, ihmisoikeuksista, yhdenvertaisuudesta ja kestävästä kehityksestä.

Opintojakson laajuus on 5 opintopistettä eli 135 tuntia opiskelijan työtä, josta vapaaehtoistoiminnan osuus 100 tuntia. Orientaatiotehtävien ja oppimisen arvioinnin osuus on 35 tuntia.

Yksinkertaisimmillaan opintojen rakenne on seuraava:

1. vaihe: orientoituminen vapaaehtoistoimintaan a) infotilaisuus, b) itsenäinen tehtävä: kirjallisuuteen perustuva tehtävä, henkilökohtaiset tavoitteet ja vapaaehtoistoiminnan yhteistyösuunnitelma)
2. vaihe: harjoittelun toteuttaminen käytännössä. Vähintään 20 t. vapaaehtoistoimintaa/järjestö, yhteensä 120 t (mahdollinen vapaaehtoistoiminnan järjestön antama vapaaehtoistyön koulutus).
3. vaihe: arviointi ja harjoittelun päättäminen. Oppimisen ja osaamisen itsearviointi (e-kysely).

Vaikka vapaaehtoistoiminnasta oppiminen kytkeytyy opetussuunnitelmaan, oppimiskonteksti on dynaaminen ja mahdollistaa yksilöllisiä ratkaisuja. Vapaaehtoistoiminnassa tehtävä harjoittelu ei ole myöskään samalla tavalla opettajan tai työpaikkaohjaajien ohjaama kuin perinteinen harjoittelu. Näin jäsennettynä se tulee toisaalta lähelle informaalia Service-Learning -ajatteluun pohjautuvaa oppimista, mutta myös opetussuunnitelman taustalla olevaa sosiaalipedagogista ajattelua.

Lopuksi

Työelämän muutokset haastavat oppilaitokset pohtimaan uusia tapoja, joiden avulla voidaan varmistaa opiskelijoiden osaamisen ja kompetenssien kehittyminen. (Virtanen, Tynjälä & Eteläpelto 2014). Työssäoppimisen muodot ja mahdollisuudet laajenevat autenttisiin oppimisympäristöihin. Autenttinen oppimisympäristö tarjoaa opiskelijoille konkreettista tekemistä, joka motivoi opiskelijoita toimimaan ja oppimaan. Se luo haasteita, kasvattaa opiskelijoiden vastuuntuntoa, kehittää opiskelijan eettistä arvomaailmaa ja identiteettiä. (Manninen & Raatikainen 2014.) Yhä dynamisemmassa, verkostoituneemmassa ja monikulttuurisemmassa yhteiskunnassamme kolmannen sektorin rooli palvelujen tarjoajana tulee kasvamaan.

Esittelin tässä puheenvuorossa vapaaehtoistoiminnan pedagogisen mallin eräänä työssäoppimisen jäsenyyksenä. Malli pohjautui Service Learning -ajatteluun, jonka yhtenä tavoitteena on yhteiskunnallinen muutostyö ja uusien palvelujen tuottaminen sekä oppilaitosten opetussuunnitelmien kehittäminen tiiviissä yhteistyössä oppilaitosten kanssa.

Sosionomiopintoihin kehitetty vapaaehtoistoiminnasta oppimisen malli on sovellettavissa monille koulutusaloille. Mallia sovellettaessa se haastaa oppilaitokset tarkastelemaan opetus suunnitelmiansa sisältöjä ja tavoitteita laajasti ja myös oman spesifin alansa ulkopuolta. Tulevaisuuden osaamistarpeet edellyttävät ihmisiltä laaja-alaisia myös oman alansa ulkopuolella olevia tietoja ja taitoja. Vapaaehtoistoiminnasta oppiminen tarjoaa uusia mahdollisuuksia opiskelijoiden metataitojen kehittymiseen. Vapaaehtoistoiminnasta oppimisen malli on oppilaitoksille yksi ajankohtainen keino lähestyä ympäröivää yhteiskuntaa ja tehdä alueellista vaikuttamis-, kehittämis- ja muutostyötä. Sen myötä on myös mahdollista tehdä aikaisempaa enemmän eri alojen ja työpaikkojen rajat ylittävää verkostoitumista (Työelämän kehittämisstrategia vuoteen 2020, 8). Monialaiset kohtaamiset edistävät eri alan osaajien ja asiantuntijoiden monitasoista verkostoitumista. Työssä oppiminen tulisikin nähdä tärkeä asiana, jossa otetaan huomioon yksilön sosiaaliset ja persoonalliset tekijät ja niiden vaikutukset työhön ja työstä oppimiseen (Harteis & Billet 2006). Vapaaehtoistoiminnasta oppiminen on yksi mahdollisuus muualla opitun (KESU 2011–2016, 8) tunnistamiseksi osaksi opintoja. Tämä puolestaan tukee opintojen joustavaa etenemistä.

Lähteet

Aaltonen, K., Moisio, A. & Mäki, K. 2015. Verkkovirta. Ratkaisuja työn opinnollistamiseen. Helsinki: Unigrafia.

Brunila, A. 2015. Onko koulutus ja tutkimus vain menoerä budjetissa vai investointi tulevaisuuteen? *Tieteessä tapahtuu* 5/2015, 45–46.

Future Work Skills 2020. 2015. Institute for the Future for University of Phoenix Research institute. Luettu osoitteesta: <http://www.iff.org/futureworkskills/>.

Guile, D. & Griffiths, T. 2001. Learning through Work Experience. *Journal of Education and Work* 14 (1), 113–131.

Guile, D. & Griffiths, T. 2004. Learning through work experience for the knowledge economy. *Issues for educational research and policy*. Cedefop Reference series; 48. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

Kolb, D. A. 1984. *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Koulutus ja tutkimus vuosina 2011–2016 kehittämisuunnitelma. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:1.

Ma, H. K. C., Chiu, Y. N. P., Dinh, A. H. A. & Tang, M. L. M. 2010. *Faculty handbook: A teacher's guide to service-learning*. Hong Kong: Lingnan University Office of Service-Learning. Luettu 16.2.2015 osoitteesta: http://commons.ln.edu.hk/cgi/viewcontent.cgi?article=1007&context=osl_book.

Manninen, N. & Raatikainen, E. 2014. Vapaaehtoistoiminnasta oppimaan - Ajatuksia ammattikorkeakouluille. *Metropolia Ammattikorkeakoulu/KAMU kaveriohjausta maahanmuuttajille -hanke*.

Manninen, N. 2015. Service Learning and Social Pedagogy – Discussing the KAMU Service Learning Program. *European Journal of Social Education* (26/27), 55–75.

Niinistö-Sivuranta, S. 2013. Valmis työelämää. Osaaminen sanoiksi ammattikorkeakoulutuksessa. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja* 15 (4), 39–49.

Nissilä, S.-P. & Paaso, A. 2012. *Isetuntumuksesta organisaation kehittämiseen*. Teoksessa H.L.T. Heikkinen, H. Jokinen, I. Markkanen & P. Tynjälä (toim.) *Osaaminen jakoon. Vertaisryhmämentorointi opetusallalla*. Jyväskylä: PS-kustannus, 189–206.

Raatikainen, E. 2013. Sosiaalipedagogiikkaa opitaan vapaaehtoistoiminnassa osana ammattikorkeakouluopintoja. *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja* 14, 137–144.

Seifer, S. D. 1998. Service-Learning: Community-Campus Partnerships for Health. *Professions Education in Academic Medicine* 73, 273–277.

Seifer, S. D. & Connors, K. (toim.) 2007. *Faculty Toolkit for Service-Learning in Higher Education*. Community Campus Partnership for Health, Scotts Valley CA: National Service Learning Clearinghouse. Luettu 12.6.2015 osoitteesta:

https://csl.drupal.ku.edu/sites/ccsr.drupal.ku.edu/files/docs/HE_toolkit_with_worksheets-4.pdf.

Työelämä 2020 -hanke. Työelämän kehittämisstrategia vuoteen 2020. Työ- ja elinkeinoministeriö. Luettu osoitteesta: http://www.tyoelama2020.fi/tyoelama_2020_-hanke/tyoelamastrategia.

Verkkovirta hanke 2015–2017. Verkkovirta - Työn opinnollistamista verkostoyhteistyönä. Hankehakemus. Julkaisematon.

Virtanen, A. 2014. Koulutusalat työssäoppimisen erilaisina oppimisympäristöinä. *Ammattikasvatuksen aikakauskirja* 16 (1), 10–27.

Virtanen, A., Tynjälä, P. & Eteläpelto, A. 2014. Factors promoting vocational students' learning at work: study on student experiences. *Journal of Education and Work* 27 (1), 43-70.

Warren, J. L. 2012. Does Service-Learning Increase Student Learning? A Meta-Analysis. *Michigan Journal of Community Service Learning* 18 (2), 56–61.